

Alenka Urh

Cvetka Bevc: *Libar*.

Murska Sobota: Franc-Franc (Zbirka Križpotja. Proza), 2013.

Libar. Arhaični hrvaški izraz za stare knjige, takšne, ki med platnicami hranijo mnogo več kot le tisto, kar je v njih zapisano. Ko jih odpremo, iz porumenelih listov zaveje vonj preteklosti, ki nam minulo znova ponuja v pristno zaznavo, dejansko občutenje. Leta so jih obtežila s pomenskim presežkom, ki se kaže v nenapisanem, v praznini listov, v medvrstičnih špranjah, v manjkajočih, pregledanih, požganih ali kako drugače poškodovanih besedah in straneh. V katerih se skriva “predvsem tisto, kar je doživeto, kot sta skupaj žgana življenje in smrt”. Knjige, ob katerih zadržimo dih, tako zaradi veličastja minulega kot zaradi bojazni, da bi se pred našimi očmi razsule v prah.

To je ena od tem, ki se vijejo v ozadju naslovne zgodbe *Libar* in kratkoprozne zbirke z istim naslovom. Gre za napetost med vsebino in materijo dela, med zgodbo kot vsebino knjige in zgodbo, ki se je “zgodila” sami knjigi. Med črko in duhom, a ne duhom povedanega, temveč duhom, ki se je skozi leta zgoščal nad njo. In čas je bil v primeru inkunabul, knjig, tiskanih pred letom 1500, samemu sebi še posebej naklonjen v podeljevanju novih, dodatnih, presežnih pomenov. *Libar*, ki v zgodbi pride v roke prvoosebne pripovedovalcu, knjigoljubu, knjigovezu, restavratorju in piscu knjig brez ene same besede Adamu Jerebu, ni knjiga, ob kateri bi ostali ravnodušni. Gre za Petrarcovo delo *Triumph*, dragocenost iz knjižnice frančiškanskega samostana v Dubrovniku, ena tistih, ki je samostanskim bratom pred bombardiranjem mesta pozimi leta 1991 ni uspelo prenesti na varno. Alegorična pesnitev v slabo ohranjeni in poškodovani knjižni obliki, s katero je hotel pesnik povečati preselitev ljubljene Laure v kraljestvo duha, v zgodbi nastopa kot resnično zmagoslavje smrti, saj nosi znamenja tragičnega konca frančiškanskega meniha, ki je zavrlo ohranitve “teles” knjige žrtvoval svoje lastno. Knjiga kot tiha in trpežna priča preteklim dogodkom svoje zgodbe ne piše le s črkami, temveč z

ožganimi stranmi in krvavimi madeži vojne. "Veste, knjige sem imel od nekdanj rad, a da sem vzljubil tole, je moralo preteči nekaj časa. Ni bil kriv libar, da je brat izdihnil pred mojimi očmi. Toda če je knjiga rešena, bodo polja znova obrodila in domovi bodo znova sezidani. Tako pravijo tisti, ki so preživeli vojno," svoje upe v obnovo knjige polaga menihov preživeli brat. A z ustreznimi restavratorskimi posegi na dan privrejo vse grozote vojne, listi se krotovičijo pod krvavim morjem, ki zasenči zmagoslavja Ljubezni, Čistosti, Smrti, Zmage, Slave, Časa in Večnosti, o katerih je pisal Petrarca. Duh knjige torej zastre črko, libar se iz kulturnega spomenika preobrazi v spomenik vojne, ki se je v očeh žrtev iz grozljive sedanjosti komaj začela seliti v spomin. Zato restavratorju ne preostane drugega, kot da jo v obliki pepela preda večnosti in napiše zadnjo, dvanajsto od svojih knjig s praznimi listi, ki jo naslovi – kako le, če ne: *Libar*.

To je le prva od devetih prvoosebni pripovedi, v katerih nam Cvetka Bevc v svojem bravuroznem, izbrušenem in bolj ali manj lirskem slogu (med bolj poetične zgodbe sodijo *Libar*, *Kamnolomec*, *Besede in lasje* in *Parabola o Zgvinu*) omogoča srečanja z junaki v najrazličnejših življenjskih situacijah in položajih. Zanje se v resnici zdi, kot da jih srečujemo, kot da jih je kdaj nemara srečala tudi avtorica sama, kot da so eni tistih neznancev, ki nam vsakodnevno križajo pota in se nam s svojo molčečnostjo in mimobežnostjo, a zgovornostjo pogledov, gest ali okoliščin srečanja odpirajo, ponujajo v zgodbo.

Domala vsi so ujetniki razmer, ki so večini še predobro znane in ki so tako ali drugače povezane s posledicami splošne duhovne in finančne krize korporativno kapitalističnega zverinjaka. Bivši profesor zgodovine se je iz intelektualnih voda prisiljen spustiti na karierno pot hodečega reklamnega panoja; šepetalko v gledališču pomanjkanje sredstev iz njene tihe pododrske šepetalnice katapultira na hrupno ulico, v nič kaj varne kremplje raznih priložnostnih zaposlitev. Posebej surova in v skrajnosti segajoča je zgodba o čistilcu, ki ga podjetja in korporacije najemajo izključno zato, da reši kožo vodilnih in zaščiti njihove interese na račun zaposlenih, ki jih z brutalnimi in manipulatorskimi, a učinkovitimi metodami psihično povsem dotolče in prisili k prostovoljni odpovedi zaposlitve. Kamnolomec svojo jezo in frustracije nad svetom izživlja s hrupnim razbijanjem kamenja in tihim očiščevalno-meditativnim risanjem skrivenčenih obrazov politikov in drugih osovraženih podpihovalcev izkoriščajočega sistema. Oba načina združi v dobičkonosno obrt, dokler opremljen z novo hišo, zamrzovalno skrinjo, novopečeno drobnjakarsko godrnjavostjo, smrčanjem in sušo v zakonski spalnici ne ugotovi, da se je podredil enakim potvarjajočim zakonom, ki jih je prej kriče obsojal.

Precej manj je tema družbene krize prisotna v zgodbah *Grigorij* ter *Besede in lasje*. Prva, ki poleg *Libarja* sodi med najboljše v zbirki, se odstira z besedami mentalno hendikepiranega junaka, ki mu je denar in vse, povezano z njim, zadnja skrb, zato pa ga ima toliko bolj v mislih Grigorijev brat, ki se večkrat okoristi na njegov račun. Druga v precej bolj lirično poetični maniri priklicuje junakinjine mladostne spomine iz nekega drugega časa, drugega sistema. Tudi v zadnjih dveh zgodbah stopijo v ospredje intimni odnosi, ki so tokrat načeti odznotraj in niso tako tesno vezani na zunanje, družbene razmere.

Poleg družbene kritike, ki bolj ali manj očitno prežema tkivo zgodb, je domala vsem junakom skupna še ena točka: vsi so intenzivno in do zadnjega vlakna obremenjeni s preteklostjo. S patino preteklosti so močno obteženi tudi razni predmeti, ki so junake tako ali drugače bistveno zaznamovali ter z leti dobili simbolni pomen. Za katerega velikokrat ne vedo, kaj naj z njim pravzaprav počnejo. Kako restavrirati knjigo, v katero so vpisana znamenja krvave morije? Kako pobarvati rdečo zvezo titovke, če je očetov beli bič vanjo vedno znova vrisoval strah in odpor? Kako oblikovati kamenje, da ne zdrobimo njegovega pravega obraza? Skratka, kako ravnati s preteklostjo in njenimi ostanki, ki nas lahko, naj bodo še tako nedolžni, počasi nacefravajo nekje v globini naše biti?

Junaki zgodbe poseljujejo pristno in prepričljivo, dramaturška linija posameznih pripovedi je običajno zgoščena in jedrnata, edino zgodbi *Šepetalka* in *Parabola o Zgvinu* se nekoliko izgubljata, v poskusu vzpostavitve povezave številnih ločenih dogodkov, motivov in elementov ponikata v lastnih zgodbenih krivuljah in zasukih. Na trenutke bralca preseneti izpuščena ali dodana črka, ločilo ali beseda, a je tiskarski škrat dovolj očiten, da ne ogrozi narativne integritete povedanega, edino na enem mestu bralca nekoliko zmede nenadna zamenjava imen junakov (tako Herbi, ki v zgodbi nosi vlogo starejšega brata, za hip postane Grigorij).

Zbirka kompaktno zarisuje precej enoten motivno-tematski horizont, bolj raznolika je po zvrstni in notranjeslogovni plati. Nekatere zgodbe ostajajo v celoti zasidrane v realno, druge se umeščajo v poetične in celo fantastične okvire, čemur primerno se spreminja zunanji slog ubeseditve. "Prav so imeli bratje, libar je zaklet. Kri se je še vedno prelivala z listov, mukoma sem zagrabil platnice in jih stisnil skupaj. Libar je obmiroval, karkoli je že hranil v svoji notranjosti. Zastrmel sem se v naslovni napis, kot da bodo še črke vsak hip rdeče zabrbotalle. Toda črke je meglil le moj pogled. Ne boste me prevarale, sem zahropel, ker slavite Ljubezen, Čistost, Smrt, Zmago, Slavo, Čas. Zadji Petrarcovi Triumf pripada Večnosti. Pa četudi bo to prah, ki se povrne v prah." Bogata metaforika

in simbolika nekaterih zgodb se v drugih prelevi v precej bolj profano besedišče našega vsakdana: “Ali hočeš reči, da se mi izteka biološka ura? Kot da starost že sama po sebi ni dovolj naporna. Kaj je huje kot osiveli lasje? Celulitis. Povešena rit. ...”

Libar torej sestavlja celoto večinoma spretno in prepričljivo nazgodbanih zgodb, kar v kombinaciji s skrbno in umetelno ubeseditveno maniro ustvarja, čeprav po obsegu majhno, vse prej kot zanemarljivo Libarce.